

Del 2

Spørsmål 1

Det rettslige spørsmålet i denne praktikumsoppgaven er om Petter Ås gyldig kan bestemme at 20% av en villa som han gir til Peder Ås og Marte Kirkerud skal være Peders særeie. Den overordnede problemstillingen er dermed knyttet til adgangen til å etablere særeie ved gave, og omfanget av en slik særeieklausul.

Det rettslige grunnlaget for å besvare spørsmålet finnes i ekteskapsloven § 48 første punktum, som fastslår at en giver kan bestemme at en gave skal være mottakerens særeie. For å vurdere om Petter Ås' bestemmelse er gyldig, må vi tolke og anvende denne bestemmelsen.

Ekteskapsloven § 48 omhandler situasjonen der særeie stiftes ved en ensidig disposisjon fra en giver, i dette tilfellet Petter Ås. Vilkåret er at det må foreligge en "gave". I juridisk forstand innebærer en gave en vederlagsfri eller delvis vederlagsfri overføring av formuesgoder, med en hensikt om å berike mottakeren. I casus er det tale om en villa verdt 5 millioner kroner som overføres til Peder og Marte mot et vederlag på 4 millioner kroner. Differansen på 1 million kroner kan anses som en gave, da Petter Ås overfører en verdi til Peder og Marte under markedspris, med en klar gavehensikt. Det er altså tale om et såkalt gavesalg, hvor overføringen har et klart gavepreg.

Videre må vi vurdere om særeieklausulen kan knyttes til en andel av gaven, i dette tilfellet 20% av villaen. Lovteksten i § 48 gir ingen eksplisitt begrensning på at særeieklausulen må omfatte hele gaven. I rettspraksis, særlig i Rt. 1986 s. 164, har Høyesterett akseptert at særeieklausuler kan knyttes til gavesalg, selv om det betales et visst vederlag. Dommen i Rt. 1990 s. 432 åpner også for at særeieklausulen kan begrenses til en andel av en eiendel. I denne dommen ble det akseptert at en særeieklausul kun omfattet 11/25 av en leilighet, mens resten var felleseie. Dette indikerer at loven ikke er til hinder for at en giver kan bestemme at kun en brøkdel av en gave skal være særeie.

Argumentet for å tillate en slik delvis særeieklausul er at loven åpner for at ektefeller selv kan avtale delvis særeie, jf. ekteskapsloven § 42 andre ledd. Det fremstår da som rimelig at også en giver skal ha en tilsvarende fleksibilitet til å bestemme omfanget av særeiet ved gave. En slik tolkning gir også rom for å ivareta giverens intensjon på en mer nyansert måte. I dette tilfellet ønsker Petter Ås å sikre Peder økonomisk, men samtidig gi en gave som også kommer Marte til gode. Ved å knytte særeieklausulen til 20% av villaen, oppnår han nettopp dette.

En annen tolkning kunne vært at særeieklausulen må omfatte hele gaven for å være gyldig. Dette synspunktet kan argumenteres med at loven primært tar sikte på å regulere særeie for hele formuesmasser, og at en oppsplitting av en gave i en særeieandel og en felleseieandel kan skape kompliserte delingsregler. Imidlertid vil en slik streng tolkning kunne virke unødvendig formalistisk og ikke hensynta giverens intensjon på en tilstrekkelig måte. Videre vil vederlagsreglene i ekteskapsloven, særlig § 63 og § 73, kunne korrigere eventuelle urimelige utslag som følge av en delvis særeieklausul.

Etter en helhetsvurdering, og i lys av rettspraksis og juridisk teori, er det mest nærliggende å konkludere med at Petter Ås har anledning til å knytte en særeieklausul på 20% av boligen til fordel for Peder. En slik klausul er i tråd med lovens intensjon om å gi givere en viss styringsrett over gavens skjebne, samtidig som den ikke er i strid med ordlyden i ekteskapsloven § 48.

Konklusjonen er derfor at Petter Ås har anledning til å knytte en særeieklausul på 20% av boligen til fordel for Peder.

Spørsmål 2

Det rettslige spørsmålet er om testamentet opprettet av Petter Ås er gyldig i henhold til arvelovens regler. Den overordnede problemstillingen er dermed knyttet til formkravene for et gyldig testament etter norsk rett.

Det rettslige grunnlaget for å vurdere testamentets gyldighet finnes i arveloven, nærmere bestemt § 42 som omhandler formkravene til testament. For å vurdere om testamentet i casus er gyldig, må vi se på om disse formkravene er oppfylt.

Arveloven § 42 stiller følgende krav til et testament for at det skal være gyldig:

1. **Skriftlig form:** Testamentet må være skriftlig.
2. **Underskrift av testator:** Testamentet må være underskrevet av testator, eller vedkjent av testator i nærvær av vitner.
3. **Vitner:** To vitner må være til stede samtidig når testator underskriver eller vedkjenner seg underskriften.
4. **Vitneunderskrift:** Vitnene må underskrive testamentet mens testator er til stede, eller vedkjenne seg sin underskrift senere, men for testator.
5. **Vitners viten:** Vitnene må vite at det er et testament de underskriver.
6. **Vitners habilitet:** Vitnene må være myndige og ved full sans og samling, og ikke inhabile i henhold til arveloven § 44.

I casus er testamentet skrevet av Petter Ås selv, noe som oppfyller kravet om skriftlighet. Petter Ås har også signert testamentet, og Peder og Marte har signert som vitner. De potensielle problemene knytter seg til kravene om vitners tilstedeværelse og underskrift, spesielt kravet om samtidig tilstedeværelse.

Faktum i oppgaven beskriver at Peder og Marte signerte testamentet først, mens Petter Ås signerte testamentet *etter* at Peder og Marte hadde forlatt middagsbesøket. Dette reiser spørsmål om kravet til samtidig tilstedeværelse er oppfylt.

Arveloven § 42 første ledd stiller krav om at vitnene skal være til stede *samtidig* når testator underskriver eller vedkjenner seg sin underskrift. Ordlyden "samtidig" i loven er tolket strengt i rettspraksis. Høyesterett har i flere dommer, blant annet Rt. 1958 s. 828 og Rt. 1978 s. 648, understreket at vitnene må være til stede samtidig med testator når testator signerer eller vedkjenner seg sin underskrift. Formålet med kravet om samtidig tilstedeværelse er å sikre notoritet og bevis for at testator virkelig mente å opprette et testament, og at dette skjedde under betryggende forhold.

I den foreliggende situasjonen har Petter Ås signert testamentet etter at vitnene, Peder og Marte, hadde gått. Dette betyr at vitnene ikke var til stede *samtidig* med testator når han satte sin underskrift på testamentet. Selv om Peder og Marte var til stede og signerte testamentet tidligere, og de var klar over at det var et testament de signerte, er det avgjørende at vitnene også skal være til stede når testator selv signerer.

Mangelen på samtidig tilstedeværelse ved testators underskrift er en formfeil som i utgangspunktet medfører at testamentet er ugyldig. Formkravene i arveloven § 42 er ufravikelige, og selv om det i casus kan virke som om Petter Ås' intensjon var klar, og det ikke er mistanke om svik eller tvang, er lovens formkrav absolutte. Hensynet til notoritet og å sikre testamentets autenticitet veier tungt.

Konklusjonen er derfor at testamentet opprettet av Petter Ås **ikke** er gyldig i henhold til arvelovens regler. Formkravene i arveloven § 42, spesielt kravet om samtidig tilstedeværelse av testator og vitner ved underskrift, er ikke oppfylt. Petter Ås signerte testamentet etter at vitnene hadde forlatt stedet, og dermed mangler testamentet et vesentlig formkrav for gyldighet.

Spørsmål 3

Det rettslige spørsmålet er om Martes kreditorer må respektere ektepakten som Marte og Peder har opprettet. Den overordnede problemstillingen er knyttet til ektepaktens rettsvern overfor kreditorer og muligheten for omstøtelse av ektepakter.

For å besvare spørsmålet må vi vurdere ektepaktens gyldighet overfor kreditorene, særlig i lys av manglende tinglysing og dekningslovens regler om omstøtelse av gaver.

Ektepakten mellom Marte og Peder er gyldig mellom dem, forutsatt at formkravene er oppfylt, slik vi legger til grunn fra forrige spørsmål. Imidlertid er spørsmålet om ektepakten også er gyldig overfor Martes kreditorer.

For at en ektepakt skal ha rettsvern mot ektefellenes kreditorer, må den tinglyses i Ektepaktregisteret, jf. ekteskapsloven § 55 første ledd. I casus er ektepakten ikke tinglyst. Dette betyr at ektepakten i utgangspunktet ikke har rettsvern overfor Martes kreditorer. Kreditorene kan dermed som utgangspunkt ta utlegg i formuesgodene som ektepakten overfører til Peders særeie, som om ektepakten ikke eksisterte.

Selv om ektepakten var tinglyst, kunne den likevel bli satt til side overfor kreditorene dersom vilkårene for omstøtelse etter dekningsloven er oppfylt. Dekningsloven § 5-9 omhandler omstøtelse av gaver. En ektepakt som overfører formue fra den ene ektefellen til den andres særeie, kan anses som en gave i dekningslovens forstand.

For at en gave skal kunne omstøtes etter dekningsloven § 5-9, må visse vilkår være oppfylt. Relevante vilkår i denne sammenhengen er:

1. **Gaven må "åpenbart være i uforhold til skyldnerens økonomiske stilling".** I casus overfører Marte "vår villa og vår samlede formue" til Peders særeie. Dette er en betydelig formuesoverføring som etterlater Marte med lite eller ingen midler. En slik overføring kan argumenteres for å være "åpenbart i uforhold til skyldnerens økonomiske stilling", særlig sett i lys av hennes stilling som økonomidirektør og forventet inntekt.
2. **Gaven må "utilbørlig begunstige" Peder.** Ved å overføre all formue til Peder, begunstiger Marte Peder på kreditorenes bekostning. Dette kan anses som en "utilbørlig begunstigelse", da det primære formålet med ektepakten synes å være å beskytte Martes formue mot fremtidige kreditorer, snarere enn å ivareta et reelt behov for Peder.
3. **Skyldneren (Marte) må ha vært "insolvent eller brakt i insolvens" ved gaveytelsen, eller "ble insolvens som følge av den".** Faktum opplyser at Marte opprettet ektepakten "for å beskytte seg mot fremtidige erstatningskrav". Dette indikerer at Marte var bekymret for sin økonomiske stilling og potensielle erstatningsansvar allerede på tidspunktet for opprettelsen av ektepakten. Selv om Marte ikke formelt var insolvent på dette tidspunktet, kan man argumentere for at ektepakten *brakte henne i insolvens* eller i det minste *fremmet insolvens*, da den fjernet hennes aktiva fra kreditorenes rekkevidde. Det er også relevant at

erstatningskravet blir rettskraftig *etter* ektepakten, men *før* kreditorene forsøker å inndrive kravet. Dette styrker argumentet for at ektepakten er gjort for å unndra midler fra kreditorer.

I vurderingen av om omstøtelse skal skje, vil domstolene også legge vekt på motivet bak gaveoverføringen. I casus er Martes motiv klart: å "beskytte seg mot fremtidige erstatningskrav". Dette er et illojalt motiv i forhold til kreditorene, og taler sterkt for omstøtelse. Selv om Marte og Peder formelt sett har fulgt formkravene for ektepakt, vil realiteten være at ektepakten er opprettet for å unndra midler fra Martes kreditorer. En slik omgåelse av kreditorbeskyttelsesreglene kan ikke aksepteres.

Konklusjonen er at Martes kreditorer **ikke må respektere ektepakten**. Ektepakten mangler rettsvern overfor kreditorene på grunn av manglende tinglysing. Selv om ektepakten hadde vært tinglyst, er det overveiende sannsynlig at den ville blitt omstøtt etter dekningsloven § 5-9, da den fremstår som en gave som åpenbart er i uforhold til Martes økonomiske stilling, utilbørlig begunstiger Peder, og er motivert av kreditorunndragelse. Kreditorene kan dermed ta utlegg i formuen som ektepakten forsøker å overføre til Peders særeie.

Spørsmål 4

Det rettslige spørsmålet er om Marte må respektere ektepakten som hun og Peder har opprettet, i forbindelse med separasjon. Den overordnede problemstillingen er dermed knyttet til gyldigheten og virkningen av ektepakten *mellom ektefellene*, spesielt i lys av Martes anførsel om at ektepakten kun var ment som et vern mot kreditorer.

For å besvare spørsmålet må vi vurdere om Marte kan argumentere for at ektepakten ikke skal gjelde i deres interne forhold, til tross for at den er gyldig opprettet.

Utgangspunktet etter ekteskapsloven er at en gyldig opprettet ektepakt er bindende for ektefellene, jf. ekteskapsloven § 54 tredje ledd. Dette innebærer at dersom formkravene for ektepakt er oppfylt, og det ikke foreligger andre ugyldighetsgrunner, skal ektepakten som hovedregel respekteres og legges til grunn ved en eventuell deling.

Marte anfører imidlertid at ektepakten "bare hadde til formål å hindre at kreditorene skulle forsyne seg av felleseie". Dette er en anførsel om at ektepakten var **pro forma** i deres interne forhold, og at den reelle hensikten kun var å beskytte formuen mot Martes kreditorer, ikke å endre formuesordningen *mellom dem*.

I norsk rett er det etablert et prinsipp om at en avtale kan settes til side som pro forma dersom den ikke reflekterer partenes reelle intensjon, men er opprettet for å gi et bestemt inntrykk overfor tredjeperson. Dette prinsippet kan også anvendes i familieretten, men terskelen for å tilsidesette en ektepakt som pro forma er høy.

For å lykkes med et pro forma-argument, må Marte bevise at:

1. **Partene hadde en felles forståelse om at ektepakten ikke skulle gjelde i deres interne forhold.** Dette krever bevis for at Marte og Peder var enige om at ektepakten kun skulle ha virkning overfor Martes kreditorer, og ikke regulere deres formuesforhold seg imellom. I casus er det imidlertid ingen indikasjoner på en slik felles forståelse utover Martes egen påstand. Peders standpunkt om å flytte til Sri Lanka med pengene tyder snarere på at han anser ektepakten som gyldig og bindende også i deres interne forhold.
2. **Ektepakten ikke reflekterer partenes reelle vilje.** Marte må sannsynliggjøre at ektepaktens ordlyd ("vår villa og vår samlede formue er Peders særeie") ikke gjenspeiler deres faktiske intensjon. Ordlyden i ektepakten er imidlertid klar og utvetydig, og indikerer en reell overføring av formue til Peders særeie.
3. **Det foreligger en underliggende avtale eller forståelse som begrenser ektepaktens virkning.** Marte må påvise en konkret avtale eller forståelse som tilsier at ektepakten kun skulle ha kreditorvern som formål. I casus er det ingen holdepunkter for en slik underliggende avtale. Martes anførsel fremstår som en etterrasjonalisering i forbindelse med separasjonen.

Rettsspraksis, særlig Rt. 1990 s. 206, har i enkelte tilfeller åpnet for å tilsidesette ektepakter som pro forma. I denne dommen ble en ektepakt underkjent fordi den ble ansett å være et "skuffeforbehold" som ikke reflekterte partenes reelle intensjon, men kun var ment å beskytte formuen mot kreditorer. Dommen i Rt. 1990 s. 206 er imidlertid et unntak, og Høyesterett har i senere avgjørelser, som Rt. 2000 s. 1487 og Rt. 2006 s. 168, lagt til grunn en strengere linje med hensyn til å tilsidesette ektepakter som pro forma. Høyesterett har understreket viktigheten av formkravene til ektepakt og hensynet til forutberegnelighet og klarhet i formuesforholdet mellom ektefeller.

I den foreliggende saken er det **lite sannsynlig** at Marte vil lykkes med å få ektepakten tilsidesatt som pro forma. Marte har ikke fremlagt konkrete bevis for at ektepakten kun var ment å ha kreditorvern som formål, og at det forelå en felles forståelse om dette. Ektepaktens ordlyd er klar, og Peder, som den begunstigede part, anfører at ektepakten er gyldig og bindende. Selv om Martes motiv for å opprette ektepakten var å beskytte seg mot kreditorer, er dette ikke i seg selv tilstrekkelig til å tilsidesette ektepakten som pro forma i deres interne forhold. Ektepakten er gyldig opprettet, og i mangel av bevis for en annen felles forståelse, må den som hovedregel respekteres.

Marte kan eventuelt anføre **lemping** av ektepakten etter ekteskapsloven § 46 andre ledd, dersom hun mener at ektepakten vil virke urimelig overfor henne. Vilkårene for lemping er

imidlertid strenge, og det skal mye til for å få en ektepakt lempet. Ved vurderingen av om en ektepakt er urimelig, vil domstolene legge vekt på en helhetsvurdering av avtalens innhold, forholdene ved avtaleinngåelsen, partenes stilling og senere inntrådte forhold. I casus er Marte en økonomisk kompetent person (CFO), og hun har selv medvirket til opprettelsen av ektepakten. Selv om resultatet av ektepakten kan virke urettferdig for Marte i en skilsmisssituasjon, er det ikke gitt at domstolene vil anse den som "urimelig" i lovens forstand.

Konklusjonen er at Marte **mest sannsynlig må respektere ektepakten**. Marte vil trolig ikke lykkes med å få ektepakten tilsidesatt som pro forma, og det er også usikkert om hun vil nå frem med et krav om lemping. Peder kan derfor med stor sannsynlighet kreve at ektepakten legges til grunn ved delingen, og at villaen og den samlede formuen anses som hans særeeie.